BRIEF REPORT

Selected Scholars in The Shahid Sayad Shirazi Program at Iranian Universities: A Focus on Top Graduates from Mazandaran Province

Mohammad Azadbakht [1,2,3],
Mahmood Moosazadeh[4,5],
Mehrdad Aliasghari[6],
Reza Kalantari[2,7,8]

[1] Professor, Department of Pharmacognosy, Faculty of Pharmacy, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran
[2] Research Institute for Herbal Medicines and Metabolic Disorders, Faculty of Pharmacy, Mazandaran University of MedicalSciences, Sari, Iran
[3] Mazandaran Elite Foundation, Sari, Iran
[4] Associate Professor, Health Sciences Research Center, Addiction Institute, Mazandaran University of Medical Science, Sari, Iran
[5] Gastrointestinal Cancer Research Center, Non-communicable Diseases Institute, Mazandaran University of Medical Science, Sari, Iran
[6] PhD in Business Administration, Mazandaran Elite Foundation, Sari, Iran
[7] Doctor of Veterinary Medicine, Faculty of Pharmacy, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran
[8] Elite Soldier of Sayyad Shirazi Program, Armed Forces, Iran

(Received April 7, 2025; Accepted December 14, 2025)

Abstract

Background and purpose: This study examined the demographic and academic characteristics of a cohort of scholars from Mazandaran Province who were admitted to the Shahid Sayad Shirazi Program across Iranian universities. The National Elites Foundation (NEF) annually awards military service exemptions to leverage the scientific, cultural, and technological capacities of outstanding graduates. Using NEF database records, this study describes the distribution of academic disciplines, graduating universities, grade point averages, and marital status of awardees from Mazandaran Province during the period 2007–2023.

Materials and methods: This descriptive, cross-sectional study analyzed data obtained from the NEF database. All eligible applicants from Mazandaran Province who participated in the program between 2007 and 2023 (1386–1402) were included. Extracted variables comprised academic discipline, marital status, university of graduation, overall grade point average, and admission status. Data were analyzed using descriptive statistics, including means, standard deviations, percentages, and frequencies.

Results: A total of 960 scholars from Mazandaran Province were registered in the program during the study period. Of these, 87% were enrolled in non-medical disciplines, while 13% pursued medical sciences. The University of Tehran accounted for the largest share of awardees (15%), followed by Babol Noshirvani University of Technology (8%). The mean grade point average was 17.85 ± 1.13. In terms of marital status, 59% of awardees were single and 41% were married.

Conclusion: The findings reveal that the majority of participating scholars were concentrated in non-medical disciplines and leading national universities, and their consistently high GPAs demonstrate strong academic achievement. The uneven geographic distribution of elites across the province indicates disparities in access to educational resources. Despite their academic excellence, the full technological and cultural potential of this group remains largely untapped. Enhancing university infrastructure, increasing awareness of the program, expanding career opportunities, and fostering greater disciplinary diversity could significantly improve the impact and effectiveness of the Shahid Sayad Shirazi Program in Mazandaran Province.

Keywords: Sayyad Shirazi, duty system, top university graduates, National Elite Foundation, elite

J Mazandaran Univ Med Sci 2026; 35 (252): 118-124 (Persian).

Corresponding Author: Reza Kalantari - Faculty of Pharmacy, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran (E-mail: reza.kalantari75@yahoo.com)

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-23]

گزارش کوتاه

مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران
دوره سی و پنجم شماره ۲۵۲ دی سال ۱۴۰۴ (۱۲۴-۱۱۸)

برگزیدگان طرح شهید صیاد شیرازی در دانشگاه‌های ایران: تمرکز بر دانش‌آموختگان برتر مازندران

محمد آزادبخت[۱و۲و۳]
محمود موسی‌زاده[۴و۵]
مهرداد علی‌اصغری[۶]
رضا کلانتری[۲و۷و۸]

چکیده

سابقه و هدف: بنیاد ملی نخبگان هر ساله برای بهره‌گیری از توان علمی، فرهنگی و فناورانه دانش‌آموختگان برتر، تسهیلات نظام وظیفه را در قالب این طرح به واجدان شرایط اعطا می‌کند. پژوهش حاضر با تحلیل داده‌های ثبت شده در بنیاد ملی نخبگان، توزیع رشته‌ای، دانشگاهی، معدل و وضعیت تأهل برگزیدگان استان مازندران را طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ توصیف می‌کند. این مطالعه با هدف بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی و تحصیلی برگزیدگان مازندرانی طرح شهید صیاد شیرازی در دانشگاه‌های ایران، انجام پذیرفت.

مواد و روش ها: این مطالعه توصیفی- مقطعی، بر اساس داده‌های موجود در پایگاه بنیاد ملی نخبگان انجام شد. تمامی متقاضیان مازندرانی بهره‌مند از طرح در بازه زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ وارد مطالعه شدند. متغیرهای جمع‌آوری شده شامل رشته تحصیلی، وضعیت تأهل، دانشگاه محل تحصیل، معدل کل و وضعیت پذیرش بودند. داده‌ها با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، درصد و فراوانی مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: در مجموع ۹۶۰ نفر از نخبگان مازندرانی در دوره مطالعه در طرح شهید صیاد شیرازی ثبت شده بودند. از این تعداد، ۸۷ درصد در رشته‌های غیر پزشکی و ۱۳ درصد در رشته‌های علوم پزشکی تحصیل کرده بودند. دانشگاه تهران بیش‌ترین فراوانی را با ۱۵ درصد داشت و پس از آن دانشگاه صنعتی بابل با ۸ درصد قرار گرفت. میانگین معدل شرکت کنندگان ۱۷/۸۵ ± ۱/۱۳ گزارش شد. هم‌چنین ۵۹ درصد از افراد مجرد و ۴۱ درصد متأهل بودند.

استنتاج: برگزیدگان مازندرانی طرح عمدتاً از رشته‌های غیر پزشکی و دانشگاه‌های بزرگ کشور هستند و میانگین بالای معدل بیانگر عملکرد تحصیلی مطلوب این گروه است. تمرکز نخبگان در چند شهرستان استان، منعکس کننده نابرابری در دسترسی به امکانات آموزشی است. با وجود توان علمی مناسب، ظرفیت‌های فناورانه و فرهنگی این گروه به‌طور کامل بالفعل نشده است. تقویت زیر ساخت‌های دانشگاهی، بهبود اطلاع رسانی، ایجاد فرصت‌های شغلی و افزایش توازن میان رشته‌های مختلف می‌تواند اثر بخشی طرح را در استان ارتقا دهد.

واژه های کلیدی: صیاد شیرازی، نظام وظیفه، دانش‌آموختگان برتر دانشگاهی، بنیاد ملی نخبگان، نخبه

مولف مسئول: رضا کلانتری- ساری: کیلومتر ۱۷ جاده فرح آباد، مجتمع دانشگاهی پیامبر اعظم، دانشکده داروسازی **E-mail:** reza.kalantari75@yahoo.com

۱. استاد، گروه فارماکوگنوزی، دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران
۲. پژوهشکده داروهای گیاهی و اختلالات متابولیک، دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران
۳. بنیاد نخبگان مازندران، ساری، ایران
۴. دانشیار، مرکز تحقیقات علوم بهداشتی، پژوهشکده اعتیاد، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران
۵. مرکز تحقیقات دستگاه گوارش، پژوهشکده بیماری‌های غیرواگیر، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران
۶. دکتری، مدیریت کسب و کار، کارشناس مسئول بنیاد نخبگان مازندران، ساری، ایران
۷. دکتری عمومی دامپزشکی، دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران
۸. سرباز نخبه طرح صیاد شیرازی، نیروهای مسلح، ایران

تاریخ دریافت : ۱۴۰۴/۱/۱۸ تاریخ ارجاع جهت اصلاحات : ۱۴۰۴/۴/۲۳ تاریخ تصویب : ۱۴۰۴/۹/۲۳

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-23]

مقدمه

نخبگـان علمـی بـه‌عنوان بخشـی از سـرمایه انسـانی راهبردی هر کشور، نقش تعیـین کننـده‌ای در رشـد علمـی، اقتصادی، فرهنگی و فناورانه جامعه دارند. این گروه با اتکـا به توانمنـدی‌های فکـری، خلاقیـت، نبـوغ علمـی و قـدرت تصمیم‌گیری تحلیلی خود، می‌توانند زمینه‌ساز توسعه پایـدار و ارتقای جایگاه علمی کشـور در سـطح ملـی و بین‌المللی شوند(۱) مطالعات متعدد در سطح جهانی نشـان داده‌انـد کـه شناسایی، هدایت و حمایت نظام‌منـد از نخبگـان، عـلاوه بـر افزایش بهره‌وری علمـی و تولیـد دانـش، منجـر بـه کـاهش مهـاجرت اسـتعدادها، توسـعه اقتصـاد دانش‌بنیـان و تقویـت سرمایه اجتماعی در جوامع می‌شود(۲، ۳).

در ایران نیز، در پی تأکید مقام معظم رهبری بر لزوم بهره‌گیـری هدفمنـد از ظرفیت‌هـای علمـی نخبگـان و فراهم‌سازی زمینه‌های نقش‌آفرینی آنان در توسعه کشـور، بنیاد ملی نخبگـان در سـال ۱۳۸۵ تأسـیس شـد. مأموریـت اصـلی ایـن بنیـاد، شناسـایی، حمایـت و توانمندسـازی اسـتعدادهای برتـر و ایجـاد ارتبـاط مـؤثر میـان نخبگـان دانشگاهی و نیازهای واقعی جامعـه اسـت. در ایـن راسـتا، طرح‌های متعددی با اهداف آموزشی، پژوهشی و فناورانه تدوین شده است که از جمله مهم‌ترین آن‌هـا می‌تـوان بـه طرح‌های شـهید وزوایـی، شـهید احمـدی روشـن، شـهید چمران و شهید صیاد شیرازی اشاره کرد(۴، ۵).

طرح شهید صیاد شیرازی به‌عنوان یکـی از برنامـه‌های محوری بنیاد ملی نخبگان، با هدف استفاده از توان علمـی و پژوهشی نخبگان در دوران خدمت نظام وظیفه و جایگزینی آن با انجام پروژه‌های علمی، تحقیقـاتی و فناورانـه طراحـی شـده اسـت. ایـن طـرح ضـمن کـاهش مشـکلات خـدمتی نخبگان، موجب بهره‌برداری بهینه از تخصص آنان در حـل چالش‌های علمـی و اجرایـی کشـور می‌شـود. از مهم‌تـرین اهداف ایـن طـرح می‌تـوان بـه شناسـایی اسـتعدادهای برتـر دانشگاهی، حمایـت از تحقیقـات کـاربردی، تقویـت تعهـد اجتماعی در میان نخبگان و ارتقای مشارکت آنـان در نظـام علمی کشور اشاره کرد(۶).

اسـتان مازنـدران بـه‌عنوان یکـی از قطب‌هـای علمـی کشور، با برخورداری از دانشگاه‌های معتبر همچون دانشگاه مازندران، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، دانشگاه صـنعتی نوشیروانی بابل، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعـی سـاری و دانشگاه‌های آزاد اسلامی و پیام‌نور، نقش مؤثری در تربیـت و شناسـایی نخبگـان علمـی ایفـا می‌کنـد. بررسـی وضـعیت نخبگان این استان در طـرح شـهید صـیاد شـیرازی می‌توانـد تصـویری روشـن از ظرفیت‌هـای علمـی منطقـه، میـزان مشـارکت دانشـگاه‌ها، رشـته‌های تحصـیلی فعـال و توزیـع جغرافیایی استعدادهای برتر ارائه دهد(۴، ۷).

با وجود گذشت بـیش از یـک دهـه از اجـرای ایـن طرح، مطالعات تحلیلی و میدانی در سطح استان‌ها، به‌ویژه در مازنـدران، محـدود بـوده اسـت. از ایـن رو، پـژوهش حاضر با هدف تحلیل داده‌های نخبگان مازندرانی شرکت کننده در طرح شهید صیاد شیرازی طی سال‌های ۱۳۸۶ تـا ۱۴۰۲ انجام شده است. ایـن مطالعـه می‌کوشـد بـا بررسـی شاخص‌هایی چون توزیع جغرافیـایی نخبگـان، رشـته‌های تحصیلی، وضعیت تأهل، معدل تحصیلی و دانشگاه محـل تحصیل، تصویری دقیق از وضـعیت نخبگـان اسـتان ارائـه دهـد و از رهگـذر آن، بـه بهبـود سیاسـت‌های شناسـایی، حمایت و هدایت نخبگان در سطح ملی و منطقه‌ای یـاری رساند(۹–۷). هدف از این پژوهش، توصیف ویژگی‌هـای فردی، تحصـیلی و جمعیـت شـناختی نخبگـان مازنـدرانی شرکت کننده در طرح شهید صیاد شیرازی در بازه زمـانی ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ است.

مواد و روش‌ها

این پـژوهش از نـوع مطالعـات توصـیفی–تحلیلـی مقطعی، است که با هـدف بررسـی ویژگی‌هـای فـردی، تحصـیلی و جمعیـت شـناختی نخبگـان اسـتان مازنـدران شرکت کننده در طرح شـهید صـیاد شـیرازی بنیـاد ملـی نخبگـان در بـازه زمـانی ۱۳۸۶ تـا ۱۴۰۲ انجـام شـد(۶). جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه افرادی بـود کـه در این استان در طرح مـذکور ثبـت نـام کـرده و اطلاعـات

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-23]

آنان در پایگاه داده رسمی بنیاد ملی نخبگان کشور موجود بود(۴، ۶).

داده‌ها به‌صورت ثانویه و از طریق دسترسی به سامانه ملی بنیاد ملی نخبگان و مدارک الکترونیکی بارگذاری شده توسط متقاضیان گردآوری شدند. اطلاعات استخراج شده شامل متغیرهای جمعیت شناختی و تحصیلی نظیر جنسیت، سن، وضعیت تأهل، محل سکونت، رشته و مقطع تحصیلی، معدل کل، نوع دانشگاه، شهرستان محل استقرار دانشگاه و سال ثبت‌نام در طرح بود(۶، ۷).

برای سامان دهی و استخراج داده‌ها از چک لیستی محقق ساخته مبتنی بر شاخص‌های بنیاد ملی نخبگان استفاده شد که تمامی متغیرهای فردی و تحصیلی در آن ثبت گردید. داده‌های گردآوری شده پس از کدگذاری و پاک سازی اولیه، در نرم‌افزار SPSS و هم‌چنین اکسل وارد شدند(۶).

در تحلیل داده‌ها، از شاخص‌های آمار توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار، درصد فراوانی و توزیع نسبی برای توصیف متغیرهای اصلی استفاده گردید. در گام بعد، برای تحلیل‌های مقایسه‌ای و بررسی تغییرات در بازه زمانی مذکور، از آزمون‌های آماری استنباطی برای متغیرهای کمی نظیر معدل استفاده شد(۴، ۹). نتایج به‌صورت نمودارهای ستونی و دایره‌ای برای نمایش توزیع نسبی متغیرها و در قالب جداول آماری برای خلاصه سازی داده‌ها ارائه گردید. کلیه مراحل تحلیل داده‌ها با هدف ترسیم تصویری دقیق از وضعیت نخبگان مازندرانی در طرح شهید صیاد شیرازی و بررسی روندهای جمعیت شناختی و تحصیلی آنان انجام شد. کلیه داده‌ها بدون مداخله پژوهشگر و صرفاً با تحلیل اطلاعات ثبتی در سامانه بنیاد ملی نخبگان بررسی شدند.

یافته‌ها و بحث

مطالعه حاضر شامل ۹۶۰ نفر (۱۰۰ درصد) از نخبگان مازندران در طرح شهید صیاد شیرازی طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ بود. از این تعداد برگزیده، ۳۷۴ نفر (۳۹ درصد) مربوط به سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۲ بودند. نتایج نشان داد که بیش‌ترین تراکم جغرافیایی نخبگان به ترتیب در شهرستان‌های بابل (۲۱۸ نفر)، ساری (۲۱۵ نفر) و آمل (۱۳۷ نفر) مشاهده شد که مجموعا حدود ۵۰ درصد کل شرکت‌کنندگان را تشکیل دادند. این توزیع می‌تواند منعکس کننده تمرکز دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی فعال در این مناطق باشد (نمودار شماره ۱).

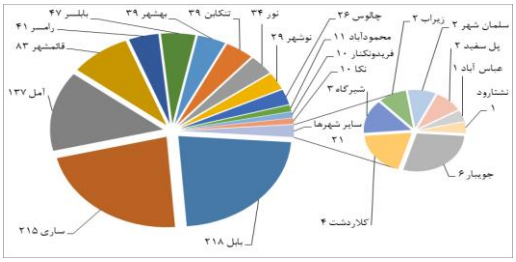

نمودار شماره ۱: تعداد برگزیدگان طرح شهید صیاد شیرازی (نظام وظیفه نخبگان- بخش دانشگاهی) بر اساس شهرستان های استان مازندران از مجموع ۹۶۰ نفر (سال‌های ۱۳۸۶-۱۴۰۲)

ویژگی‌های جمعیت شناختی و تحصیلی

از مجموع ۹۶۰ نفر، ۵۶۹ نفر (۵۹ درصد) مجرد و ۳۹۱ نفر (۴۱ درصد) متأهل بودند. این نسبت با توجه به میانگین سن و مراحل تحصیلی نخبگان، همسو با داده‌های داخلی و خارجی است(۱، ۲، ۹). انتظار می‌رود با پایان دوره تحصیلات عالی و فراهم شدن شرایط شغلی و درآمدی، نرخ تغییر وضعیت تأهل افزایش یابد (نمودار شماره ۲).

نمودار شماره ۲: تعداد برگزیدگان مازندرانی طرح شهید صیاد شیرازی (نظام وظیفه نخبگان - بخش دانشگاهی) بر اساس وضعیت تأهل از مجموع ۹۶۰ نفر (سال‌های ۱۳۸۶-۱۴۰۲)

در بررسی دانشگاه محل تحصیل، بیش‌ترین تعداد نخبگان در دانشگاه‌های غیر پزشکی قرار داشتند؛ به‌طوری

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-23]

که دانشگاه تهران با ۱۴۴ نفر، دانشگاه صنعتی بابل با ۷۹ نفر و دانشگاه تربیت مدرس با ۷۵ نفر رتبه‌های برتر را به خود اختصاص دادند. در زیر گروه علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران با ۴۱ نفر، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با ۱۹ نفر و دانشگاه علوم پزشکی مازندران با ۱۲ نفر بیش‌ترین فراوانی را داشتند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که جمعیت نخبگان در رشته‌های غیر پزشکی بیش از علوم پزشکی بوده است (نمودار شماره ۳، جدول شماره ۱).

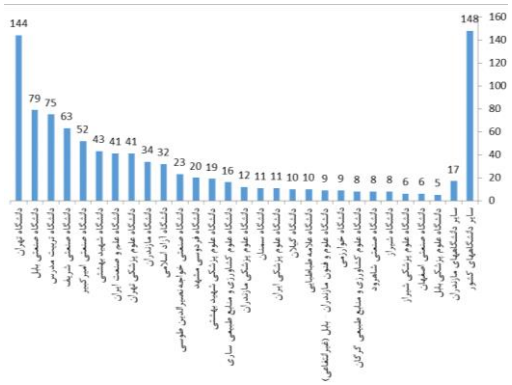

نمودار شماره ۳: آمار برگزیدگان مازندرانی طرح شهید صیاد شیرازی (نظام وظیفه نخبگان - بخش دانشگاهی) به تفکیک دانشگاه آخرین مقطع تحصیلی از مجموع ۹۶۰ نفر (سال‌های ۱۳۸۶-۱۴۰۲)

جدول شماره ۱: آمار برگزیدگان مازندرانی طرح شهید صیاد شیرازی (نظام وظیفه نخبگان - بخش دانشگاهی) با آخرین مقطع تحصیلی در دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران از مجموع ۹۶۰ نفر (سال‌های ۱۳۸۶-۱۴۰۲)

دانشگاه علوم پزشکی تهران	۴۱
دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	۱۹
دانشگاه علوم پزشکی مازندران	۱۲
دانشگاه علوم پزشکی ایران	۱۱
دانشگاه علوم پزشکی شیراز	۶
دانشگاه علوم پزشکی بابل	۵
دانشگاه علوم پزشکی مشهد	۴
دانشگاه علوم پزشکی اصفهان	۲
دانشگاه علوم پزشکی کرمان	۲
دانشگاه علوم پزشکی سمنان	۲
دانشگاه علوم پزشکی زنجان	۱
دانشگاه علوم پزشکی قزوین	۱
دانشگاه علوم پزشکی کاشان	۱
دانشگاه علوم پزشکی گیلان	۱
دانشگاه علوم پزشکی همدان	۱
دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد	۱
دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله	۱
دانشگاه علوم پزشکی آزاد اسلامی تهران	۱
دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز	۱
دانشگاه علوم پزشکی تبریز	۱
جمع	۱۱۴

میانگین معدل کل نخبگان برابر با ۱۷/۸۵±۱/۱۳ بود (کمینه ۱۴/۱۵ و بیشینه ۱۹/۹۷). این داده‌ها نشان می‌دهد که برای احراز نخبگی در بنیاد ملی نخبگان، معدل بالای دانشگاهی نقش مهمی دارد و افراد با معدل کم‌تر احتمالاً با سایر شاخص‌های توانمندی و رزومه علمی، امتیازات لازم را کسب کرده‌اند (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲: آمار برگزیدگان مازندرانی طرح شهید صیاد شیرازی (نظام وظیفه نخبگان - بخش دانشگاهی) بر اساس معدل از مجموع ۹۶۰ نفر (سال‌های ۱۳۸۶-۱۴۰۲)

میانگین	۱۷/۸۵
کمینه	۱۴/۱۵
بیشینه	۱۹/۹۷
انحراف معیار	۱/۱۳

بررسی داده‌های استخراج شده از پایگاه اطلاعاتی بنیاد ملی نخبگان در بازه زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۴۰۲ نشان داد که مجموعاً ۹۶۰ نفر از نخبگان استان مازندران در طرح شهید صیاد شیرازی شرکت داشته‌اند. تحلیل توزیع جغرافیایی نشان داد که بیش‌ترین فراوانی مربوط به شهرستان‌های بابل، ساری و آمل است که به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند. این تمرکز تا حد زیادی ناشی از تراکم بالای جمعیت دانشجویی و وجود دانشگاه‌های مادر در این شهرستان‌ها است و بیانگر نقش مؤثر زیرساخت‌های آموزشی و پژوهشی در شکل‌گیری جامعه نخبگانی می‌باشد.

از نظر وضعیت تأهل، ۵۹ درصد از نخبگان مجرد و ۴۱ درصد متأهل بودند. این الگو ضمن تأیید یافته‌های مطالعات مشابه، نشان می‌دهد که نخبگان جوان عمدتاً در مراحل اولیه حرفه‌ای خود قرار دارند و سیاست‌گذاری‌های حمایتی باید به ایجاد بسترهای اجتماعی و شغلی مناسب برای تشویق به ازدواج و تشکیل خانواده توجه ویژه داشته باشد.

در تحلیل مربوط به دانشگاه محل تحصیل، دانشگاه تهران با ۱۴۴ نفر، دانشگاه صنعتی نوشیروانی بابل با ۷۹ نفر و دانشگاه تربیت مدرس با ۷۵ نفر در

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-23]

رتبه‌های نخست قرار داشتند. در زیر گروه علوم پزشکی نیز دانشگاه علوم پزشکی تهران (۴۱ نفر)، شهید بهشتی (۱۹ نفر) و مازندران (۱۲ نفر) بیش‌ترین سهم را داشتند. در مجموع، ۱۳ درصد از نخبگان در حوزه علوم پزشکی تحصیل کرده‌اند که نشان دهنده تمرکز بیش‌تر نخبگان در رشته‌های فنی و مهندسی و علوم پایه است. این یافته بر لزوم توازن بخشی میان رشته‌های مختلف در سیاست‌های هدایت نخبگان تأکید دارد.

میانگین معدل کل نخبگان برابر با ۱۷/۸۵ (دامنه ۱۴/۱۵ تا ۱۹/۹۷) بود که سطح علمی بالای شرکت‌کنندگان در طرح را تأیید می‌کند. به نظر می‌رسد افرادی که معدل پایین‌تری داشتند، توانسته‌اند از طریق فعالیت‌های پژوهشی و علمی دیگر امتیازات لازم را برای احراز شرایط نخبگی کسب کنند. این امر بیانگر تنوع مسیرهای نخبگی در نظام ارزیابی بنیاد ملی نخبگان است.

تحلیل روندها و مقایسه با پیشینه پژوهش

با توجه به کمبود مطالعات نظام‌مند در زمینه ارزیابی طرح شهید صیاد شیرازی، یافته‌های این پژوهش گامی نخست برای ارزیابی جامع این طرح در سطح استانی به شمار می‌رود. مقایسه نتایج با مطالعات داخلی نشان داد که در بسیاری از رویکردهای پیشین، تمرکز صرف بر شاخص‌های تحصیلی و استعداد درخشان، ابعاد دیگر نخبگی همچون خبرگی، تعهد اجتماعی و کنشگری فرهنگی را نادیده گرفته بود(۵، ۶). این در حالی است که رویکرد طرح شهید صیاد شیرازی با نگاه جامع‌تر به ابعاد مختلف نخبگی، در تلاش برای به‌کارگیری نخبگان در حوزه‌های علمی، پژوهشی، فرهنگی و اجتماعی است.

مطالعات بین‌المللی نیز نشان داده‌اند که سیاست‌های حمایتی نظیر فرصت‌های پژوهشی، بورسیه‌ها و طرح‌های جایگزین خدمت، نقش بسزایی در کاهش مهاجرت نخبگان دارند(۱۲ - ۹). در همین راستا، طرح شهید صیاد شیرازی با فراهم کردن امکان اجرای پروژه‌های جایگزین خدمت سربازی، ضمن بهره‌گیری از توان علمی نخبگان، موجب افزایش ماندگاری آنان در کشور و مشارکت مستقیم در حل مسائل ملی شده است.

هم‌چنین مقایسه نتایج با گزارش «سالنامه مهاجرتی بنیاد ملی نخبگان ۱۴۰۰» نشان می‌دهد که روند مهاجرت نخبگان در سال‌های اخیر کاهش یافته است. این هم‌سویی می‌تواند نشان دهنده اثر غیر مستقیم برنامه‌هایی چون طرح شهید صیاد شیرازی در بهبود ماندگاری نخبگان باشد.

تفسیر یافته‌ها و پیامدها

- تراکم بالای نخبگان در برخی شهرستان‌ها بازتابی از تمرکز دانشگاه‌ها و امکانات پژوهشی در این مناطق است؛ بنابراین، سیاست‌گذاران باید به توسعه متوازن فرصت‌های علمی در شهرستان‌های کم‌تر برخوردار توجه کنند.

- نسبت بالای نخبگان مجرد نشان می‌دهد که حمایت‌های اجتماعی (مسکن، اشتغال و تسهیلات ازدواج) باید در کنار حمایت‌های علمی مورد توجه بنیاد ملی نخبگان قرار گیرد.

- میانگین بالای معدل نخبگان بیانگر کارآمدی نظام ارزیابی بنیاد در تشخیص استعدادهای تحصیلی است، با این حال، لازم است شاخص‌های غیر درسی نظیر مهارت‌های ارتباطی، اجتماعی و نوآوری نیز در ارزیابی‌ها تقویت شود.

- توزیع نامتوازن میان رشته‌های پزشکی و غیرپزشکی بیانگر نیاز به سیاست‌های ویژه برای ارتقای سهم رشته‌های علوم انسانی و پزشکی در میان نخبگان است.

از محدودیت‌های مطالعه حاضر می توان گفت، داده‌ها عمدتاً بر پایه‌ی سامانه بنیاد و خوداظهاری افراد بوده و احتمال سوگیری گزارش‌دهی وجود دارد، تفکیک دقیق رشته‌ها و مقاطع تحصیلی انجام نشده و بررسی‌های آینده باید جزئی‌تر به این موضوع بپردازد و داده‌های مربوط به مسیر شغلی یا مهاجرت نخبگان پس از پایان طرح در دسترس نبوده و تحلیل اثرات بلند مدت محدود بوده است.

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-23]

نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که طرح شهید صیاد شیرازی در شناسایی، هدایت و به‌کارگیری نخبگان مازندرانی نقش مؤثری ایفا کرده و ضمن فراهم‌سازی فرصت‌های خدمت علمی، به کاهش مهاجرت و افزایش ماندگاری نخبگان کمک نموده است(۱۴ – ۱). با این حال، برای ارتقای اثربخشی طرح، پیشنهاد می‌شود که بهبود اطلاع‌رسانی دانشگاهی، ایجاد واحدهای رابط بنیاد ملی نخبگان در دانشگاه‌های استان برای معرفی طرح و ثبت‌نام آگاهانه‌تر دانشجویان، تقویت حمایت‌های اجتماعی و اقتصادی، فراهم‌سازی تسهیلات شغلی و مسکن برای نخبگان متأهل و ترغیب به ازدواج در دوران تحصیل یا پس از خدمت، توسعه عدالت علمی منطقه‌ای، طراحی سیاست‌های توزیع متوازن منابع پژوهشی در شهرستان‌های کم‌تر برخوردار، گسترش شاخص‌های ارزیابی نخبگی، علاوه بر معدل و رزومه علمی، ارزیابی مهارت‌های ارتباطی، کارآفرینی و فعالیت‌های اجتماعی در فرآیند احراز نخبگی و پایش بلند مدت خروجی طرح، ایجاد سامانه ارزیابی مستمر برای بررسی وضعیت شغلی، مهاجرتی و پژوهشی نخبگان پس از پایان طرح، انجام گیرد.

سپاسگزاری

از بنیاد ملی نخبگان که در اجرا و گردآوری این پژوهش یاری نموده‌اند صمیمانه سپاس‌گزاریم.

References

1. Gholipour A, Roshandel T. Talent management, mass media dysfunctions in intensifying the process of elite migration. J Public Manag Res 2010; 8: 19-35. (Persian).
2. Tayyebi S, Emadzadeh M, Rostami H. Brain drain affects economic growth in developing countries. Q J Econ Growth Dev Res 2011; 2: 61-95. (Persian).
3. Chalabi M, Abbasi M. Comparative analysis of brain drains at micro and macro levels. Hum Res J Shahid Beheshti Uni 2005; 31-32: 13-36. (Persian).
4. Sharifi R, Dwalqdr M, Jafaripaibandi F. Evaluating the effectiveness of the National Elite Foundation's approaches in providing facilities to top student talents. Rahyaft 2022; 32(2): 73-87. (Persian).
5. Hosseini SN. The role of General Sayad Shirazi in three critical military operations. Q J Milit Sci Technol 2021. (Persian)
6. Yari Eili M, Rezaeenour J, Jalaly Bidgoly A, Bijani S. Analyzing the research grant process in Iran's National Elites Foundation: An approach based on process mining and machine learning. Interdiscip J Manag Stud 2023; 16(2): 429-445. (Persian).
7. Deppe U, Maxwell C, Krüger HH, Helsper W. Elite Education and Internationalisation—From the Early Years into Higher Education. An Introduction. Elite Educ Int 2018; 1-22.
8. Golshahi B, Rastegar A, Feiz D, Zarei A. Architecture of the process of guiding and employing scientific talents in Iran. J Hum Res Manag Res 2018; 33(10): 1-23. (Persian).
9. Hosseinpour M. Knowledge-based companies are a hopeful condition for elite activity. Siasatrooz 4320: 4. (Persian).
10. Sharifi R. Pathology of the National Elite Foundation's approaches in forming problem-oriented cores. Iranian Policy Stud J 2023. (Persian).
11. Hatami A, Jahangiri J, Fattahi S. Investigating factors related to the tendency of educated girls to migrate abroad, a case study of female students referring to student sending centers abroad in Shiraz. Women Soc Mag 2012; 2: 55-80. (Persian).
12. Lu L. Applying a 'glonacal' framework: the education choices of academically elite students in Singapore in relation to state scholarships. Glob Soci Edu 2022; 20(3): 36-324.
13. Philip R. India's National Science Talent Search Examination (1963–1976) remembering a brief experiment in science education. Sci Edu 2022; 31(1): 241-263.
14. Rakels EP. The Iranian political elite, state and society relations, and the Islamic Republic's political system. J Politi Sci 2009.

[Downloaded from jmums.mazums.ac.ir on 2026-11-23]